

НОРМАТИВНІ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (для бакалавра з економіки та підприємництва)

ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ

Укладачі: В.С. Савчук (керівник) (КНЕУ); О.О. Беляєв (КНЕУ); А.А. Гриценко (ХДУ); П.С. Єщенко (КНУ ім. Т. Шевченка); К.Т. Кривенко (КНЕУ), доктори економічних наук, професори; І.Й. Малий (КНЕУ); В.В. Радченко (КНПУ), кандидати економічних наук, доценти

Мета дисципліни. Політична економія є базовою дисципліною навчального плану підготовки бакалаврів з економіки. Її предмет —

and similar papers at core.ac.uk

provided by Institutional Repository of Vadym Hetman Kyiv

досліджує закони, які керують виробництвом, розподілом, обміном і споживанням життєвих благ, та розробляє методологічні основи механізму їх використання суспільством з метою підвищення ефективності виробництва і зростання добробуту людей.

Мета викладання — комплексне вивчення економічних відносин як форми суспільного виробництва, ґрунтовне пізнання проблем ефективного використання суспільством обмежених виробничих ресурсів і шляхів досягнення максимальних кінцевих результатів щодо задоволення людських потреб, які невинно зростають.

Завдання дисципліни — науково обґрунтувати загальні основи економічного життя суспільства; розкрити закономірності розвитку суспільного виробництва; з'ясувати механізм дії економічних законів і механізм використання їх людьми у процесі господарської діяльності; визначити істотні риси основних соціально-економічних систем та напрямки їх еволюції; з'ясувати роль політекономії у розробці шляхів формування соціально-орієнтованої економічної системи суспільства.

Тема 1. Предмет і метод політичної економії

Зародження і розвиток політичної економії. Основні напрямки, школи і течії в політичній економії. Розвиток економічної думки в Україні.

Предмет політичної економії. Тлумачення предмета політичної економії різними школами. Економічна теорія і політична економія: проблеми взаємозв'язку.

Закони, принципи і категорії політичної економії. Система економічних законів. Позитивна і нормативна політична економія.

Методи економічних досліджень. Загальні методи наукового пізнання та їх використання.

Функції політичної економії. Політична економія і обґрунтування економічної політики. Місце політичної економії в системі економічних наук.

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Тема 2. Економічні потреби і виробничі можливості суспільства. Економічні інтереси

Виробничі можливості суспільства і потреби. Виробництво і його основні фактори. Межа виробничих можливостей. Продукт виробництва. Обмеженість ресурсів. Необхідний і додатковий продукт.

Економічні потреби суспільства, їх суть і класифікація. Безмежність потреб. Закон зростання потреб.

Корисність продукту. Об'єктивна і суб'єктивна корисність продукту. Гранична корисність продукту.

Економічний інтерес, його об'єкт, функція. Інтереси і потреби: діалектика взаємозв'язку. Єдність і суперечності в системі інтересів.

Виробництво та проблеми задоволення зростаючих потреб суспільства.

Тема 3. Економічна система суспільства

Економічна система: її сутність та структурні елементи. Продуктивні сили як матеріальна основа економічної системи.

Суспільний поділ праці і структура продуктивних сил. Виробнича функція та її складові. Домогосподарства, підприємства і держава як суб'єкти економічної системи.

Економічні відносини як суспільна форма і спосіб організації економічної системи. Структура економічних відносин. Соціально-економічні відносини. Організаційно-економічні і техніко-економічні відносини.

Економічний устрій: суть та роль у житті суспільства. Економічний устрій і форми господарювання. Методологічні аспекти механізму дії і використання економічних законів людьми.

Типи і еволюція економічних систем. Формаційний і загальноцивілізаційний підходи до типізації суспільства.

Тема 4. Відносини власності

Власність як економічна категорія. Структура власності та її історичні типи, види і форми. Суб'єкти власності.

Об'єкти власності. Власність на робочу силу та підприємницький талант. Інтелектуальна власність. Власність на інформацію. Відносини власності на засоби виробництва і природні ресурси. Права власності.

Власність на засоби виробництва та способи з'єднання факторів виробництва.

Тенденції в розвитку відносин власності в Україні та у світі.

Тема 5. Форми організації суспільного виробництва

Натуральна (традиційна) форма організації виробництва. Суть і риси натурального господарства та його історичні межі.

Товарна форма організації суспільного виробництва. Причини виникнення товарного виробництва, його суть, ознаки і роль у розвитку суспільства. Суб'єкти і об'єкти товарних відносин. Товарна форма продукту.

Товар та його властивості. Суперечності товару. Вартість і ціна: альтернативні теорії.

Проста і розвинена форми товарного виробництва. Спільні риси та відмінності.

Функціонування товарного господарства та його закони.

Тема 6. Гроші

Виникнення і розвиток грошових відносин. Суть грошей. Функції грошей. Альтернативні теорії грошей.

Грошовий обіг та його закони. Визначення грошової маси, необхідної для обслуговування товарного обігу. Сталість грошового обігу. Грошові реформи, гроші, ціна та інфляція.

Еволюція грошей. Сучасна грошова система.

Тема 7. Витрати виробництва і прибуток

Витрати виробництва як передумова виробництва. Суть витрат виробництва. Витрати виробництва як базис конкуренції. Види витрат виробництва.

Витрати виробництва, вартість товару і його ціна. Альтернативні підходи.

Прибуток як економічна категорія. Теорії прибутку. Норми прибутку і фактори, що на неї впливають.

Розділ 2. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ РИНКУ

Тема 8. Ринок: суть, функції та умови формування

Інституціональні основи ринкової економіки. Ринкові відносини, їх суб'єкти і об'єкти. Визначення ринку: альтернативні теорії.

Попит і пропозиція. Ринкова рівновага. Ринкова ціна: механізм формування і функції.

Функції ринку. Умови формування і розвитку ринку. Особливості ринкових відносин в Україні.

Конкуренція та її суть. Місце конкуренції в ринковій економіці. Функції та форми конкуренції. Конкуренція і монополія. Антимонопольне законодавство і практика.

Конкуренція і моделі ринків.

Тема 9. Класифікація ринків

Принципи класифікації ринків.

Ринок предметів споживання.

Ринок засобів виробництва. Загальні проблеми формування цін на ресурси.

Ринок капіталу та його складові.

Ринок праці та розподіл трудових ресурсів.

Ринок нерухомості та його особливості.

Проблеми формування ринків праці, землі та капіталів в Україні.

Легальний і нелегальний ринки.

Тема 10. Інфраструктура ринку і капітал сфери обігу

Поняття та основні риси інфраструктури ринку.

Позичковий капітал і процент. Банки, їх роль та функції. Центральні і комерційні банки. Інші фінансово-кредитні установи.

Процент та його економічна природа. Межі коливання.

Суть кредиту та його форми. Банківський прибуток.

Капітал у сфері торгівлі. Витрати обігу. Роздрібна та оптова торгівля. Товарні біржі. Торговельний прибуток.

Фондова біржа. Цінні папери.

Роль ринкової інфраструктури в регулюванні економічних процесів.

Розділ 3. СУБ'ЄКТИ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Тема 11. Домогосподарства

Домогосподарства як суб'єкт ринкових відносин.

Сектор домогосподарств. Двоїста роль домогосподарств в економіці. Домогосподарства як постачальники ресурсів.

Доходи домогосподарства. Витрати домогосподарства. Розподіл доходів на особисте споживання, податки і заощадження.

Витрати на споживання. Місце домогосподарства в кругообігу продуктів, ресурсів і доходу.

Тема 12. Підприємство і підприємництво

Підприємство як суб'єкт ринкової економіки. Сектор ділових підприємств. Форми і види підприємств.

Капітал підприємства. Масштаби підприємства. Концентрація та централізація капіталу. Кругообіг капіталу і його стадії. Функціональні форми капіталу.

Оборот капіталу підприємства. Основний та оборотний капітал. Зношення основного капіталу. Амортизація.

Суть підприємництва і умови його існування. Види та функції підприємництва.

Валовий дохід, його суть та структура. Підприємницький дохід.

Загальні економіко-правові основи розвитку підприємництва в Україні.

Значення прибутку в розвитку підприємництва. Роль підприємства і підприємництва в ринковій економіці.

Тема 13. Капітал і наймана праця

Первісне нагромадження капіталу. Особливості нагромадження капіталу в Україні.

Перетворення грошей у капітал. Загальна формула руху капіталу.

Капітал як економічна категорія. Альтернативні теорії капіталу.

Капітал і праця. Трудові відносини: сутність і структура. Наймана праця. Вартість робочої сили: дискусійні аспекти.

Винагорода за працю. Заробітна плата: сутність, форми системи. Теорії заробітної плати.

Номінальна і реальна заробітна плата. Продукт праці та заробітна плата. Мінімальна заробітна плата та її критерії.

Тема 14. Підприємництво в аграрній сфері

Аграрне виробництво — особлива сфера вкладання капіталу і праці. Відносини власності в сільському господарстві. Земельна рента та її форми: оренда землі, ціна землі.

Форми господарювання в сільському господарстві та їх особливості в різних країнах. Фермерські господарства. Колективні і державні господарства. Особливості концентрації і централізації виробництва і капіталу в сільському господарстві.

Рентні відносини і особливості валового і чистого доходу в сільському господарстві. Земельний податок.

Ціна на сільськогосподарську продукцію. Необхідність і сутність цінового паритету. Державна підтримка сільського господарства.

Тема 15. Держава та її економічні функції

Держава як суб'єкт економічних відносин. Державний сектор в економіці. Держава як товаровиробник. Підприємництво в державному секторі. Суспільні блага і послуги.

Економічні функції держави. Захист конкуренції та антимонопольна політика. Перерозподіл ресурсів. Забезпечення правової бази.

Розподіл ресурсів і суспільні блага.

Роль держави в кругообігу продукту, ресурсів і доходу.

Розділ 4. ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ І СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОГРЕС

Тема 16. Форми суспільного продукту у процесі відтворення

Суспільний продукт і його форми. Методи обчислення суспільного продукту. Методологічні аспекти системи національних рахунків.

Валовий внутрішній продукт, його суть і відтворювальна структура. Валовий національний продукт. Чистий національний продукт. Національний дохід. Концепції національного доходу.

Продуктивність суспільної праці та її роль у відтворювальному процесі.

Суть і види економічного відтворення: просте і розширене. Кругообіг доходу, ресурсів і продукту у процесі відтворення. Відтворення всіх елементів економічної системи.

Тіньовий сектор в економічному відтворенні. Масштаби і особливості тіньової економіки в Україні.

Особливості відтворення в аграрній сфері економіки.

Національне багатство і його структура. Природне багатство. Проблеми розширеного відтворення багатства і шляхи розв'язання екологічних проблем.

Тема 17. Розподіл національного доходу. Споживання і заощадження

Розподільчі відносини та їх місце у відтворювальному процесі. Суть розподілу національного доходу. Об'єктивні основи формування доходів населення.

Диференціація доходів населення. Проблеми багатих і бідних. Межа бідності: абсолютна і відносна. Проблеми бідних і багатих в Україні.

Необхідність перерозподілу національного доходу і доходів населення. Податки і соціальні виплати. Роль державного бюджету в перерозподілі національного доходу.

Споживання і заощадження. Доходи населення і споживання. Схильність до споживання і заощадження.

Необхідність державного регулювання розподілу доходів. Пржитковий мінімум і соціальний захист населення.

Тема 18. Економічне зростання і його чинники. Економічні цикли

Економічне зростання та економічний розвиток. Типи економічного зростання. Нагромадження. Норми нагромадження. Заощадження та інвестиції. Роль інвестицій в економічному зростанні.

Матеріальні фактори економічного зростання. Науково-технічна революція та її роль в економічному зростанні. Теорії і моделі економічного зростання.

Економічне зростання і економічні цикли. Економічні кризи та їх причини. Теорії циклів: дискусійні проблеми.

Продуктивність праці та економічне зростання. Фактори підвищення продуктивності праці.

Особливості розвитку економіки в Україні.

Тема 19. Зайнятість, відтворення робочої сили та відповідне державне регулювання

Зайнятість: суть і форми. Теорії зайнятості. Повна зайнятість, виробничий потенціал і ефективність виробництва.

Зайнятість та відтворення сукупної робочої сили. Неповна зайнятість та рівень безробіття. Причини неповної зайнятості. Види і форми безробіття.

Проблеми повної зайнятості в умовах ринкової економіки. Державне регулювання зайнятості та його методи.

Фактори розширеного відтворення робочої сили. Роль держави у відтворенні робочої сили. Закон зростання кваліфікації та професійної підготовки робочої сили.

Проблеми зайнятості та відтворення робочої сили в Україні.

Тема 20. Господарський механізм у системі регулювання суспільного виробництва

Господарський механізм, його суть і елементи. Особливості господарського механізму ринкової економіки. Господарський механізм: система управління економікою. Державне регулювання суспільного відтворення та його форми. Планування і програмування. Фінансова система і фінансова політика в державі. Необхідність і сутність фінансів. Державні фінанси.

Фіскальна політика. Способи збалансування державного бюджету. Фіскальні методи регулювання виробництва.

Механізм грошово-кредитного регулювання. Вплив грошово-кредитної політики на рівень суспільного виробництва.

Удосконалення механізму господарювання в Україні.

Розділ 5. ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Тема 21. Закономірності та етапи розвитку капіталістичної економічної системи

Економічна система капіталізму вільної конкуренції: суть і основні ознаки. Об'єктивні основи та шляхи виникнення і розвитку капіталістичної системи. Роль ринку в регулюванні економіки капіталізму. Економічні відносини та відносини власності за умов капіталізму вільної конкуренції.

Економічна система монополістичного капіталізму. Концентрація і централізація виробництва та капіталу. Виникнення монополій та їх форми.

Фінансово-монополістичний капітал і його суть. Фінансово-монополістичні групи. Фінансова олігархія. Сучасні проблеми фінансово-монополістичного капіталу.

Державно-монополістична стадія еволюції капіталістичної економічної системи.

Тема 22. Економічна система сучасного капіталізму

Суть і ознаки змішаної економічної системи. Приватний акціонерний і державний сектори економіки.

Межі ринку. Державне регулювання економіки.

Методи державного регулювання змішаної економіки. Розподіл державою національного доходу і ресурсів. Межі державного втручання в регулювання економічного відтворення.

Роль держави в регулюванні цін. Регулювання заробітної плати державою. Профспілки і ринок праці. Колективні договори між підприємцями і трудовими колективами.

Монополії і олігополії в умовах регульованого капіталізму. Революція в управлінні і відносинах власності. Соціальне партнерство.

Соціально-економічний прогрес та історичні перспективи економічної системи змішаного капіталізму.

Тема 23. Соціалістична економічна система та її еволюція

Теорія і практика економічної системи соціалізму. Соціалізм і адміністративно-командна економіка.

Механізм функціонування соціалістичної адміністративно-командної економіки: директивне планування і централізоване управління. Державна власність та її межі.

Теорія і практика товарно-грошових відносин за адміністративно-командної системи соціалізму. Планове ціноутворення.

Доходи населення, їх структура і принципи формування. Суспільні фонди споживання.

Суперечності одержавленої економічної системи та їх загострення в соціалістичних країнах у середині 80-х років. Загальна криза і розпад світової системи соціалізму.

Тема 24. Закономірності та особливості розвитку перехідних економік

Зміст перехідної економіки: загальне і особливе. Об'єктивні чинники перехідного стану. Риси і типи перехідної економіки. Локальні і глобальні перехідні процеси.

Особливості економічних відносин і різноманітність форм еволюції країн, що розвиваються.

Економічний устрій в умовах переходу до соціально-орієнтованої економічної системи. Формування інституційних і економічних

умов переходу до нової системи господарювання. Суперечності перехідної економіки.

Становлення різних форм власності. Роздержавлення і приватизація власності. Становлення і розвиток підприємництва.

Змішана економіка і соціально-економічні перетворення у пост-соціалістичних країнах. Структура змішаної економіки.

Формування сучасних ринкових відносин і ринкової інфраструктури. Становлення державного і ринкового механізмів регулювання економіки і зайнятості.

Особливості ринкової трансформації економіки України.

Розділ 6. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Тема 25. Світове господарство

Світове господарство: його суть та структура. Розвинуті країни ринкової економіки. Країни, що розвиваються. Країни з перехідною економікою.

Міжнародний поділ праці і спеціалізація. Міжнародні економічні відносини.

Інтернаціоналізація господарських відносин і продуктивних сил. Транснаціональні корпорації та їх роль.

Міжнародна економічна інтеграція. Головні інтеграційні угруповання світу. Європейське економічне співтовариство і його місце в світовій економіці.

Тема 26. Форми міжнародних економічних відносин

Світогосподарські зв'язки та їх форми.

Міжнародна торгівля та її економічні основи. Міжнародні товарні ринки. Протекціонізм і вільна торгівля. Митні та немитні засоби регулювання зовнішньої торгівлі.

Сутність і форми міжнародного руху капіталів, його масштаби, динаміка та географія. Прямі та портфельні інвестиції. Міжнародні кредити.

Міжнародні валютно-фінансові відносини. Міжнародна валютна система, валютні ринки і валютний курс. Конвертованість валюти. Платіжний баланс та його регулювання.

Міжнародні валютно-фінансові організації. Міжнародна міграція робочої сили. Інші форми міжнародних економічних відносин.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Тема 27. Економічні аспекти глобальних проблем

Причини виникнення та суть глобальних проблем. Економічне зростання та глобальні проблеми. Основні глобальні проблеми сучасності. Класифікація глобальних проблем.

Роззброєння та його роль у вирішенні глобальних проблем. Екологічна криза та форми її прояву. Паливно-енергетична та сировинна проблеми. Проблеми економічної відсталості окремих країн.

Міжнародне співробітництво в розв'язанні глобальних проблем та розвитку світового господарства.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Бергер П.Л. Капіталістична революція: П'ятдесят пропозицій щодо процвітання, рівності і свободи: Пер. з англ. — К.: Вища шк., 1995.

Гелбрейт Дж. К. Экономические теории и цели общества: Пер. с англ. — М.: Прогресс, 1976.

Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег: Пер. с англ. — М.: Прогресс, 1978.

Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы, политика: В 2 т.: Пер. с англ. — М.: Республика, 1992.

Маркс К. Капітал. Т. 1 // Маркс К., Енгельс Ф. — Твори. — Т. 23.

Маркс К. Капітал. Т. 2 // Маркс К., Енгельс Ф. — Твори. — Т. 24.

Маркс К. Капітал. Т. 3 // Маркс К., Енгельс Ф. — Твори. — Т. 25. — Ч. 1, 2.

Маршалл А. Принципы экономической науки: В 3 т.: Пер. с англ. — М.: Прогресс, 1993.

Основи економічної теорії: Підручник / За ред. С. В. Мочерного. — Тернопіль: АТ «Тарнекс», 1993.

Основи економічної теорії: Політекономічний аспект: Підручник / За ред. Г. М. Климка, В. П. Нестеренка. — К.: Вища шк., 1994.

Политическая экономия: Учебник / Рук. авт. кол. В.А. Медведев. — М.: Политиздат, 1990.

Семюелсон Н. А., Нордгауз В. Д. Макроекономіка: Пер. з англ. — К.: Основи. 1995.

Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. — М.: Соцэкгиз, 1992.

Чемберлин Э. Теории монополистической конкуренции. — М.: Изд-во иностр. лит., 1959.

Шумпетер Й.А. Капіталізм, соціалізм і демократія. — К.: Основи, 1995.